

Spiritualiteit en scheppingszorg

– door Embert Messelink –

Foto: Providence Doucet (Unsplash)

Spiritualiteit en scheppingszorg zijn begrippen die geen vanzelfsprekende plek in de evangelische theologie hebben. Spiritualiteit kan de klank hebben van New Age – van transcendente ervaringen die los staan van de God van de Bijbel. En wie natuur legt op scheppingszorg kan in evangelische kringen rekenen op vragen over het belang daarvan. Is evangelisatie en zending niet de primaire opdracht van christenen? Het belang van 'saving souls' (redden van zielen) weegt toch zwaarder dan 'saving seals' (redden van zeehonden)? Toch ben ik ervan overtuigd dat juist de verbinding tussen beide begrippen kan leiden tot overbrugging van verschillen van inzicht. In dit artikel schets ik enkele lijnen voor een op evangelische spiritualiteit gebaseerde scheppingszorg.

Als spiritualiteit ongemakkelijke gevoelens oproept, draait het naar mijn indruk grotendeels om ongemak over de term. Wie spiritualiteit definieert als 'geestelijk leven' of 'je dagelijkse leven met Jezus', overwint wellicht al veel van zijn eventuele reserves. Bij scheppingszorg ligt het inhoudelijker, denk ik. Hier gaat het om theologische verschillen over de roeping van christenen, die diepgeworteld kunnen zijn. Juist door scheppingszorg te verbinden met het spirituele leven, het leven door de Geest, het dagelijkse leven met Jezus, hoop ik in dit artikel eventuele verschillen van inzicht te kunnen overbrug-

gen. Ik zoek eerst inspiratie bij drie verschillende schrijvers over spiritualiteit en zorg voor de schepping. Daarna – en mede op basis daarvan – schets ik hoe een evangelische, op scheppingszorg gerichte spiritualiteit mijns inziens vorm kan krijgen.

Spiritualiteit van hoofd, hart en handen

Jos Douma definieert in *Geworteld leven*¹ spiritualiteit als 'leven in de Geest van Jezus'. Hij werkt spiritualiteit uit in hoofd, hart en handen: God kennen, liefhebben en navolgen. 'Spiritualiteit wordt misschien wel vooral met de dimensie van het hart (of de mystiek) verbonden. Dat is wat mij betreft in zoverre terecht dat de betekenis van spiritualiteit hier haar kern heeft, maar dan toch zo dat de twee andere dimensies er altijd bij betrokken worden. Hoofd: spiritualiteit is ook dat je nadenkt over wie God is en dat je hem met je verstand liefhebt. Hart: spiritualiteit is dat je met heel je hart en ziel, met beweging en bevolgenheid betrokken bent op Gods mysterie dat ten diepste niet begrepen, maar alleen bemind kan worden. Handen: spiritualiteit is ook dat je, vanuit je verbondenheid met de Heer, Jezus navolgt in het dagelijkse leven met alle relaties die je hebt, alle keuzes die je maakt en alle daden die je stelt.'²

Participatie in Gods doelen voor deze wereld

In zijn boek *The Divine Embrace*³ plaatst Robert E. Webber christelijke spiritualiteit tegen de achtergrond van schepping, zondeval, menswording van Jezus, zijn dood en opstanding en de herschepping van alle dingen. Spiritualiteit is geleefde theologie, zegt hij. Daarmee benadrukt hij dat spiritualiteit zowel verbonden is met God als met het aardse leven. Spiritualiteit krijgt betekenis in Gods grote visie voor herstel van heel de schepping. Het grote doel van de mensheid is de aarde te maken tot het 'theater van Gods glorie', zo citeert hij Johannes Calvijn. Contemplatie (vreugde in God) gaat samen op met participatie (keuzes in het verlengde van Gods doelen voor deze wereld). De 'goddelijke omhelzing' is een kernbegrip bij Webber. God strekt zich uit naar zijn schepping en omhelst die door zich een te maken met de schepping – de incarnatie van Jezus. Het doel van zijn menswording, dood en opstanding is scheidens en schepping te herstellen en in liefde te verbinden met zichzelf. De aarde is de woonplaats van God en wordt als zodanig hersteld. Jezus heeft de wereld teruggewonnen. Hij maakt alle dingen nieuw. Mensen zijn priesters in Gods schepping. We kunnen Gods omhelzing aanvaarden en door zijn liefde gevormd worden. In die omhelzing ervaren we God. Die ervaring tilt ons niet boven het aardse uit, maar leidt tot gepassioneerde participatie in Gods doelen voor de wereld.

1 Jos Douma, *Geworteld leven. Christelijke spiritualiteit*. Kampen: Kok, 2009.

2 Douma, a.w., p. 15.

3 Robert E. Webber, *The Divine Embrace. Recovering the Passionate Spiritual Life*. Grand Rapids: Baker Books, 2006.

In zijn veelgelezen boek *Het feest van de navolging*⁴ maakt Richard Foster spiritualiteit praktisch. Hij beschrijft verschillende oefeningen in spiritualiteit. Innerlijke oefeningen bestaan uit meditatie, gebed, vasten en studie. De uiterlijke oefeningen draaien om eenvoud, stilte, de minste zijn en dienstbaarheid. Een bijzondere oefening is die van de feestelijke viering, die wat hem betreft ook zijn plek heeft in christelijke spiritualiteit. In een tentaal vuistregels werkt hij eenvoudig uit. Een ervan is: probeer een diepere wandering voor de schepping te ontwikkelen. 'Ga dichter bij de aarde leven. Wandel zo vaak als u kunt. Luister naar de vogels. Geniet van het gras en van de bladeren. Smuif de bloemengeuren op. Bewonder de rijkdom aan kleur om u heen. Eenvoud betekent dat we opnieuw ontdekken wat in psalm 24:1 staat: "De aarde is van God en alles wat erin is". Verder pleit Foster voor ontspullen, weggeven van dingen, afzien van alle status in goederen, etc. Foster sluit zijn boek af met een boeiend hoofdstuk over de feestelijke viering als spirituele oefening. 'Ik ben ervan overtuigd dat we diepere, meer aardse vormen van vrolijkheid nodig hebben. Het is heilzaam en verfrissend om te genieten van het leven. De viering helpt ons te ontspannen en te genieten van het goede van de aarde. Helaas worden vrome mensen dikwijls stomvervelend. Dat zou niet zo moeten zijn. We zouden juist de meest vrije, levendige en boeiende mensen moeten zijn.'⁵

Mede op basis van bovenstaande literatuur wil ik een aantal uitgangspunten formuleren voor een evangelische, op scheppingszorg gerichte spiritualiteit. Ik werk dat uit in een aantal punten:

- God is er voor de schepping
- de schepping is er voor God
- mensen zijn er voor de schepping
- de schepping is er voor de mensen
- Jezus redt de aarde
- het wordt hemel op aarde
- hoopvol leven op aarde

Ik sluit af met een korte nabescherouwing over evangelische spiritualiteit en scheppingszorg.

God is er voor de schepping

Alles begint bij God. De schepping is door hem gemaakt en bestaat in hem. De dichter van psalm 24 zegt: 'Van de HEER is de aarde en alles wat daar leeft'. God blijft door alle tijden heen ook scheppend aanwezig. Psalm 104 getuigt hoe God alles in de schepping zijn plek en functie geeft. Hij leidt het water via bronnen en beken, bevoelt de bergen door de regen, maakt de aarde vruchtbaar, laat het gras en gewassen groeien, plant de ceders, maakt de maan voor vaste tijden en geeft de leeuwen 'die uitgaan op roof' hun voedsel.

Deze psalm gaat uit van een diep geloof dat in alle weer-, klimaat- en natuurverschijnselen Gods hand zichtbaar is. In heel de schepping en in de werking van de natuurwetten is God aanwezig. Ook vandaag de dag kunnen christenen met verwondering kijken naar de schepping en de hand en voorzienigheid van de Schepper erin zien: hij laat in het voorjaar de bomen uitbotten, brengt de vogels terug uit het zuiden, zorgt voor voldoende voedsel, houdt mens en dier dagelijks in stand.

De schepping is er voor God

God is er voor de schepping. En de schepping is er allereerst voor God. Zijn schepping brengt hem de eer – eenvoudigweg door er te zijn. Al in het eerste hoofdstuk van de Bijbel, in het scheppingsverhaal, constateert God keer op keer: het was goed; het was zeer goed. In Genesis 2 staat dat de hemel en de aarde 'in al hun rijkdom' werden voltooid. De aarde is als een prachtig kunstwerk, waarvan de grote kunstenaar zelf het meeste geniet. Verschillende psalmen getuigen ervan dat de schepping een permanent loffed is voor God. Het brengt de dichter van psalm 104 tot de uitroep: 'De luister van de HEER moge eeuwig duren, laat de HEER zich verheugen in zijn werken'. Gods schepping maakt Hem groot en zet ook mensen aan om Hem de lof toe te zingen. Als de schepping een grote lofzang op God is, is er ook de andere kant. Op plekken waar de schepping wordt aangetast, waar diersoorten verdwijnen, bossen worden gekapt, zeeën vervuild en gronden uitgeput raken, is er weinig van die lofzang meer te horen. De aantasting van de natuur is niet zomaar een probleem van en voor mensen, het is een diep geestelijk probleem: de lofzang op God wordt aangetast.

Mensen zijn er voor de schepping

Als mensen vinden we onze bestemming in het beeldragerschap van God. Onze roeping volgens Genesis 1 is Hem te reflecteren in onze heerschappij over de aarde en al haar schepselen. Gods bedoeling is dus dat we lijken op Hem. Dat we in navolging van hem constateren dat de schepping goed is, dat we aan zijn zijde mogen meescheppen, ons in dienst mogen stellen van groei en bloei van deze aarde. Dat betekent: niet pakken wat we pakken kunnen, niet uitbuiten, niet uitputten, niet vervuilen en overbelasten. Maar: dienstbaar, ondersteunend, gericht op groei, bloei en duurzame ontwikkeling van alles wat er leeft. God staat nog steeds centraal in de schepping, niet de mens. Als mensen de schepping koesteren en bewaren, ontwikkelen en verder tot bloei brengen, blijft de schepping bestaan als loflied voor Hem. Dit is een ongelooftijdse uitdaging in deze tijd, waarin wij de aarde collectief te zwaar belasten. Maar het is ook een prachtige roeping, waarin je God kunt verbinden met je leven van elke dag. God kan je daarin dichter op de huid komen. In een zorgzame omgang met de schepping maak je Hem groot. Als je je achtertuin groen maakt, je afval scheidt, een stapje terug doet in je consumptie en gebruik van energie, kan dat een daad van aanbidding worden.

4 Richard Foster. *Het feest van de navolging. Groeien in spiritualiteit*. Gorinchem: Ekklesia, 2000.
5 Foster. *Het feest* p. 176.

Als kinderen van God genieten wij mee van alles wat zijn hand voortbracht. We verwonderen ons over de leefwijze van staartmezen, de intelligentie van een vos, de kleuren van de dagpauwoog. We worden stil tijdens de vakantie in de majestueuze Alpen, we warmen ons dankbaar in het zonlicht op een frisse voorjaarsdag. Het loflied van de schepping is ook ons loflied. Vervolgens aanvaardt we ook zelf in dankbaarheid alles wat de schepping biedt. Wij zijn 'aardmensen'. We zijn net als alle andere schepselen compleet afhankelijk van wat de schepping ons biedt. Die houding stempelt onze keuzes. In de erkenning dat God voorziet in het leven van alle schepselen, streven we naar eenvoud en kwaliteit bij alles wat we gebruiken. We kiezen een dieet dat de aarde niet overbelast, bidden in dankbare afhankelijkheid voor ons brood, gebruiken niet meer dan we echt nodig hebben voor ons huishouden, ontspanning en werk. In ons gebedsleven heeft de zorg voor de schepping een plek: we bidden God om trouw te blijven aan alles wat Hij heeft gemaakt; we bidden om wijsheid en moed om het goede te doen. We zoeken naar een duurzame vorm van leven, waar mogelijk in verbinding met de plek waarop we leven.

In die eenvoud vinden wij het goede leven met God. Genieten van genoeg is een mooie typering van dat leven. Christenen zijn geen zure, sobere somberaars. We zijn mensen van hoop, die weten waar het om draait in het leven. De dichter van psalm 34 schrijft: 'Proef, en geniet de goedheid van de HEER'. Er is volop reden om Gods goedheid in alles wat er is, te vieren. Hij is een God van overloed, die rijk voorziet in wat we nodig hebben. Oog voor de schepping is ook psychologisch en geestelijk gezond: het zou zomaar kunnen dat je jezelf iets minder belangrijk gaat vinden als je onder de indruk komt van de natuur. Job hervond zijn nederige houding tegenover God toen hij geconfronteerd werd met de grootsheid en wildheid van de natuur. De natuur leert ons Gods grootheid en onze eigen nederigheid. Wij staan niet in het middelpunt, maar hij. Onze roeping is deze aarde te laten groeien en bloeien, zodat heel de schepping blijft getuigen van de grootheid van de Schepper.

Jezus redt de aarde

We leven in een tijd waarin we de aarde overbelasten. Op allerlei manieren wordt dat duidelijk: het klimaat verandert, het aantal dieren en diersoorten neemt in schrikbarend tempo af, gronden raken uitgeput, in de oceanen drijven ontzagwekkende eilanden van plastic afval. Ben je inwoner van Nederland, dan is het vrijwel onmogelijk om niet medeoorzaak te zijn van een aantal van deze problemen. We zitten vast in een cultuur, in structuren en gewoonten die een te hoge belasting voor de aarde opleveren. Als de aarde duurzaam zou moeten opbrengen wat de gemiddelde Nederlander nodig heeft, zouden we twee- à tweënhalfve aarde nodig hebben. Onze roeping is Gods gelijkenis te vertonen. We zijn daar ver

vandaan als het gaat om onze relatie met de aarde. Dat is zonde. We zijn er schuldig aan. Schuld en zonde zijn begrippen die ook ecologisch ingekleurd moeten worden. Schuldgevoel kan je overvallen als je beseft dat onze medemens kan leven van wat wij in onze kliko gooien; als je beseft dat realiseert hoeveel slavernij er kleeft aan je mobiele en laptop. We zijn medeschuldig aan uitbuiting, aan het verdwijnen van de glans van de schepping op heel veel plekken, aan de aantasting van Gods glorie en heerlijkheid in de schepping.

In Kolossenzen 1 staat dat Jezus kwam om *alles* met zich te verzoenen. Zijn werk van verzoening en herstel heeft betrekking op alle aspecten van de werkelijkheid. In relationele termen: Hij herstelt onze verstoorde relatie met God, onze verstoorde relatie met elkaar en onze verstoorde relatie met zijn schepping. Schuld, vergeving en vernieuwing: we kunnen de kern van het evangelie zonder problemen ook toepassen op onze relatie met de schepping. In deze tijd is het ook van groot belang dat we dat doen. Ook voor herstel van onze relatie met de schepping zijn we afhankelijk van Gods genade en uitkomst.

Het wordt hemel op aarde

Christenen zijn mensen van hoop. De Bijbel eindigt met een visioen waarin het hemel op aarde wordt. Het nieuwe Jeruzalem daalt neer op aarde. De aarde wordt weer Gods woonplaats. Verschillende theologen wijzen op de ontwikkeling tussen begin en einde van de Bijbel: het begint met een tuin en eindigt met een tuinstad. Het beste van de menselijke ontwikkelingen gaat samen met de pracht van Gods schepping. Zo ziet de toekomst van de aarde eruit, een toekomst die God geeft. Het komt goed met de aarde. Die toekomst ligt niet op onze schouders, maar in zijn hand.

Hoopvol leven op aarde

Vanuit die hoopvolle verwachting staan we positief in het leven. De ecologische crises zijn serieus. Die kun je niet licht opnemen. Het is verschromkelijk hoe Gods schepping op veel fronten wordt aangetast. Er kunnen wat dat betreft nog barre tijden komen. Maar: het einde is hoopvol, het komt goed. Niet omdat wij die schepping reddten, maar omdat God redt. Dat perspectief verlost ons van cynisme en apathie. We maken ons niet afhankelijk van het resultaat van onze eigen inspanningen. We spreken nooit over een druppel op de gloeiende plaat als we ons inzetten voor Gods schepping. Het is onze levende relatie met de Heer die ons motiveert het goede te doen, niet het effect van wat we doen. Als we dagelijks willen leven met de Schepper, is dat voldoende reden om duurzaam, zorgzaam en liefdevol met de aarde om te gaan. Dat betekent niet dat het alleen maar makkelijk zal zijn. Duurzaam leven gaat in tegen de cultuur.

Eenvoud staat haaks op 'alle kansen pakken' en 'uit het leven halen wat erin zit'. Zorgzaam leven vraagt keuzes waarbij het mes in eigen vlees gaat. Wat doe je met de auto? De vliegvakantie? Wat zetten we bij het eten op tafel? Welke criteria stellen we aan groenten, vlees en andere producten? Passen de keuzes bij ons leven met God? Kan het soms ook een onsje, een graadje, een reisje minder?

Evangelische spiritualiteit en scheppingszorg

Spiritualiteit en scheppingszorg zijn in de evangelische traditie niet de meest ingeburgerde begrippen. Toch denk ik dat er in de evangelische en charismatische traditie schatten liggen die verbonden kunnen worden met deze thema's. In verschillende evangelische en charismatische tradities is aandacht voor sociale actie. Ecologische actie ligt in het verlengde. Beide zijn niet meer los van elkaar te beschouwen. Wil jij je inzetten voor de armen? Strijd dan ook tegen klimaatverandering, een van de grootste bedreigingen voor armen. In veel evangelische tradities ligt er nadruk op levensheiliging. Het is een kleine stap om levensheiliging uit te breiden naar ons leven met de aarde. Zorgzaam leven kan een normaal onderdeel worden van het dagelijkse leven met Jezus. Levensheiliging en duurzaam leven vormen een logische combinatie. Een derde kwaliteit van de evangelische traditie die ik wil noemen, is de aandacht voor het werk van de Geest. Er is veel aandacht voor herstel van mensenlevens. Voor redding uit verslaving, genezing van ziekten. In het verlengde hiervan mag ook het herstel van de schepping een plek krijgen als het werk van de Geest. Geloven we dat het kan? Durven we, biddend om de kracht van de Geest, stappen te zetten? Durven we voorbeelden van natuurherstel en nieuwe harmonie tussen mens en natuur aan te wijzen als het werk van de Geest?

De grootste uitdaging voor evangelische tradities ligt mijns inziens bij het vermijden van de valse tegenstelling tussen geestelijk en aards. De aarde is Gods aarde - de omgang daarmee is dus een zeer geestelijke zaak. De juiste tegenstelling is die tussen geestelijk en ongeestelijk. Als we het goede nieuws van Jezus willen uitdragen, gaan we geestelijk om met de aarde. Daar hoort zorg voor de medemens en voor de schepping bij. Het evangelische getuigenis omvat heel ons leven.

Embert Messelink is zelfstandig tekstschrijver, directeur van de Nederlandse tak van de christelijke natuurbeweging A Rocha en student theologie aan de Evangelische Faculteit Leuven (ETF). E: embert.messelink@arocha.org